

УДК 339.7.009.6

О.М. Войтенко, аспірант*Тернопільського національного економічного університету*

ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ

У статті досліджені практичні аспекти функціонування міжнародного ринку фінансових послуг у контексті розвитку глобальної економіки. Виявлені якісні зміни та охарактеризована трансформація міжнародного ринку фінансових послуг під впливом глобальної фінансово-економічної кризи 2008–2009 рр.

Ключові слова: глобальні фінанси, міжнародний ринок банківських послуг, сучасна економічна криза.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується зростанням значення ринку фінансових послуг як в структурі національних виробництв країн світу, так і в системі міжнародних економічних відносин. Це свідчить, з одного боку, про формування економіки нового типу, а з іншого, глобальнішого, – про перехід до наступного рівня розвитку світового співтовариства – пост-індустріального типу суспільства, що відзначається провідними позиціями сфери послуг та інформаційних технологій у системі створення валового національного продукту, зовнішньої торгівлі окремої країни та, відповідно, міжнародної торгівлі в цілому.

Дослідження світового фінансового ринку послуг набуває в сучасних умовах особливої актуальності у результаті поглиблення інтернаціоналізації галузевих ринків, посилення взаємозв'язку і взаємозалежності розвитку національних економік. При цьому світова економіка в цілому й за галузями неспроможна стабільно функціонувати без певних загальних для всіх країн механізмів координації та управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Основні положення, що визначають загальні теоретико-методологічні основи міжнародного ринку фінансів, базуються на концепціях провідних представників економічної думки Р. Вернона, С. Ліндера, Б. Оліна, М. Портера, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, О. Хекшера та ін. Дослідженню особливостей і закономірностей світового фінансового ринку й зокрема ринку фінансових послуг значну увагу приділяють провідні вітчизняні науковці С. Богачов, В. Будкін, О. Булатова, Г. Савіна, Ю. Козак, В. Корнеєв, Д. Лук'яненко, А. Поручник, Ю. Макогон, В. Новицький, Є. Савельєв, О. Сохацька, Г. Чижиков, О. Шнирков та ін.

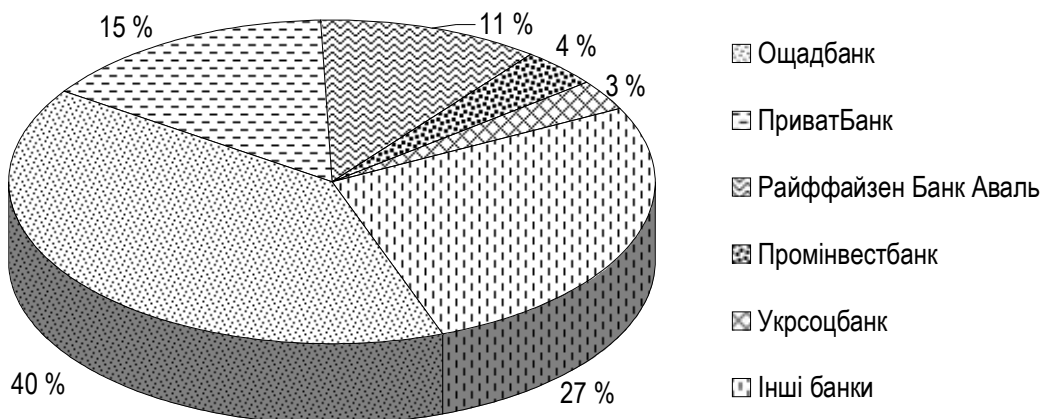
Метою статті є дослідження перспектив розвитку світового ринку банківських послуг в умовах сучасних економічних реалій.

Виклад основного матеріалу. Від ефективного функціонування ринку фінансово-банківських послуг, банківської системи в цілому залежить створення та розподіл внутрішнього валового продукту і національного доходу, регулювання грошового обігу, кредитування, фінансування та інші економічні й соціальні досягнення будь-якої країни. Таким чином, безперечним є факт розгляду ринку фінансово-банківських послуг як однієї з найбільш потенційних платформ, розвиток та вдосконалення якої сприяє безпосередньому зростанню ВВП країни.

Зарубіжний досвід свідчить про те, що комерційні банки, які надають клієнтам більше різноманітних послуг високої якості, звичайно, мають перевагу над банками з обмеженим набором послуг. Останнім часом дедалі більше великих комерційних банків переходять на комплексне обслуговування клієнтури. Це означає, що, крім кредитно-розрахункового й касового обслуговування, банки надають своїм клієнтам і низку інших послуг.

По-перше, банки цілком перебирають розрахунково-облікове обслуговування клієнтів, а саме: ведення амортизаційних та пенсійних рахунків, бухгалтерський облік операцій, нарахування і сплата податків, розрахунки заробітної плати, контроль за динамікою товарних запасів на складах, аналіз продажів й операційних витрат, упорядкування проектів балансів фінансування інвестицій та зведених балансів для компаній. По-друге, важливим напрямком розвитку зв'язків великих компаній із банками є передавання останнім обов'язків зі збереження документів, а в останні роки й упорядкування даних про рух розрахункових документів, щоденних, щотижневих і щомісячних балансів [4].

Виконання банківських операцій із широкою клієнтурою – важлива особливість сучасної банківської діяльності в усіх країнах світу, що мають розвинену банківську систему. Наприклад, найбільші комерційні банки Великобританії (клірингові банки) виконують близько 100 різних видів операцій із обслуговування клієнтів, комерційні банки США – понад 150 видів операцій, а банки Японії – майже 300 видів. Для порівняння можна відзначити, що Ощадбанк України, який належить до трійки лідерів із обслуговування фізичних осіб і традиційно виконує великий обсяг банківських операцій і послуг, здійснює лише близько 70 банківських операцій і послуг. Послугами Ощадбанку користуються 40 % опитаних, 15 % обслуговуються у ПриватБанку, а 11 % є клієнтами банку Райффайзен Банк Аваль. Проміжну позицію між банками-лідерами та рештою банків займають Промінвестбанк та Укрсоцбанк, клієнтами яких є відповідно 4 і 3% респондентів (рис. 1).

Рис. 1. Структура ринку банківських послуг в Україні [5]

Послугами лише одного банку користуються 66 % клієнтів, 34 % – двох і більше [1]. Розвиток та розширення асортименту на ринку банківських послуг в Україні поряд із підвищенням якості обслуговування є важливою умовою забезпечення надійності й стабільної роботи банківських установ.

Диверсифікація спектру фінансово-банківських послуг та підвищення ступеня універсалізації діяльності на фінансово-банківському ринку, що “визначає еволюцію організаційних форм фінансових інститутів, від “фінансової лавки” до “фінансового супермаркету” на основі об’єднань таких напрямів, як банківська справа, страхування, операції з нерухомістю, цінними паперами, консультаційні послуги тощо”, є тенденцією сьогодення [3].

У банківській діяльності концепцію інтегрованого фінансового обслуговування безпосередньо реалізують у ході створення великих банківських холдингів, що діють у сфері фінансових послуг, а не в конкретній вузькій галузі, яку традиційно вважають сферою банківської діяльності. До холдингів можуть належати страхові компанії й агенції, іпотечні, трастові, факторингові, лізингові компанії, кредитно-ощадні асоціації, брокерські фірми, які торгують цінними паперами. Саме за таких організаційних умов та низки інших нижченаведених факторів і тенденцій можливе досягнення максимальних результатів на ринку фінансово-банківських послуг, що безпосередньо відобразиться на економічному зростанні країни або групи країн.

Нині на ринку банківських послуг у країнах Європи з трансформаційною економікою підвищується роль банків, які контролює іноземний капітал¹. Окремі дослідники намагаються оцінити, як присутність

¹ Контрольовані іноземним капіталом банки – це фінансові установи, в яких більш ніж 50 % статутного капіталу належить нерезидентам.

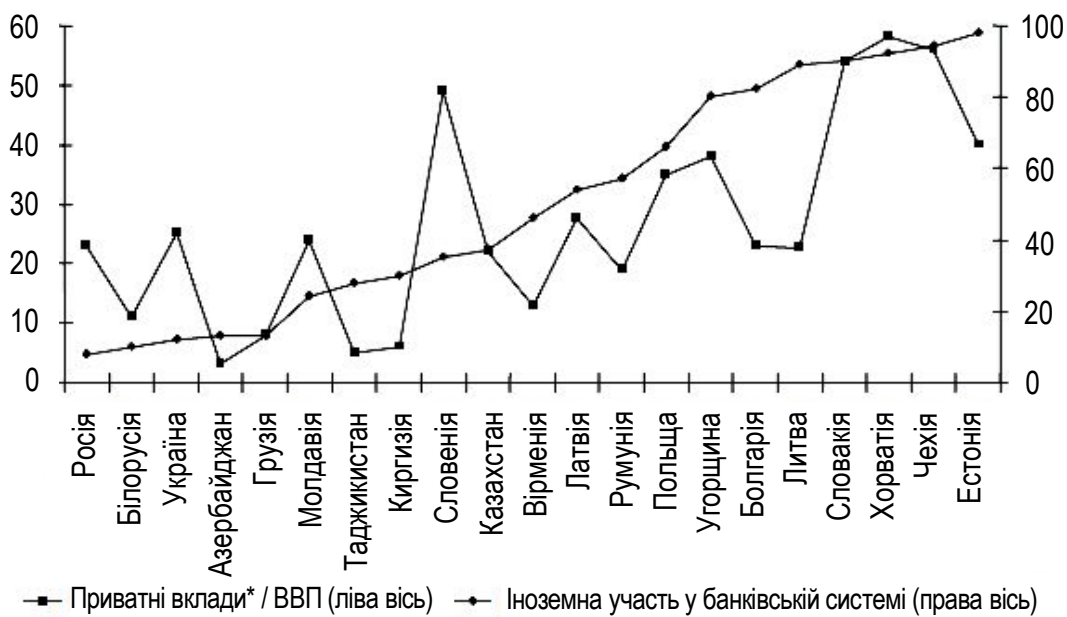
цих банків впливає на ставлення населення до банківської системи в цілому. Вони порівнюють тенденції, що відбуваються в країнах із перехідною економікою в Центральній та в Східній Європі (ЦСЄ) [2].

У більшості країн із перехідною економікою, крім Угорщини і Польщі, іноземний капітал контролює основну частину банків, зокрема й ощадні та роздрібні банківські установи, які працюють із населенням. Власниками найбільших роздрібних та ощадних банків є такі стратегічні іноземні власники: у Чехії та Словаччині – австрійський Erste, у Хорватії – італійський UniCredito, Болгарії – угорський ОТР, Литві – шведський SEB, Естонії – шведський Swedbank, у Словенії – бельгійський КВС. Іноземні банки, які розвивалися на власній основі та орієнтувалися спочатку на велику корпоративну клієнтуру, надалі, як правило, також почали працювати з коштами фізичних осіб. Отже, ступінь іноземної участі в цьому сегменті ринку співрозмірний частці у банківському секторі країни в цілому.

У Росії та більшості країн СНД, а також деяких країнах ЦСЄ ситуація інша. По-перше, ощадні банки тут не перейшли під іноземний контроль і переважно залишилися в руках держави. По-друге, на початковому етапі свого розвитку більшість іноземних банків демонстрували відсутність інтересу до роботи з фізичними особами і зосередилися на обслуговуванні корпоративної клієнтури та зовнішньоекономічної діяльності. Після фінансово-банківської кризи 2008 р. група банків з іноземною участю змушена була надавати певні роздрібні банківські послуги (поточні й ощадні рахунки, розрахункові пластикові картки) своїм співробітникам і персоналу компаній, які є корпоративними клієнтами. Після цього три-чотири банки віднесли ритейловий (роздрібний) напрямок до своїх пріоритетів на російському ринку, відтоді кількість зацікавлених учасників постійно збільшується.

Якщо порівняти показники у країнах із трансформаційною економікою, то в Росії й Україні частка приватних банківських вкладів у ВВП значно менша порівняно з Угорщиною, Польщею, Чехією та іншими країнами ЦСЄ (рис. 2). Відставання від промислово розвинутих країн більше, оскільки на Заході значного розвитку набули й інші види фінансового посередництва. На вкладення в пенсійні, страхові й пайові інвестиційні фонди припадає більше половини (56 %) усіх заощаджень населення країн Єврозони, і тільки 31 % – у постсоціалістичних країнах.

Банківська сфера більше не могла залишитися осторонь від процесу глобалізації. Зрозвитком ТНБ, ТНК та їх філій у всіх країнах світу зростають їхні потреби в банківському обслуговуванні. Банки стали найважливішими фінансовими посередниками, забезпечуючи необхідними ресурсами всіх учасників зовнішньоекономічних зв'язків.

Рис. 2. Приватні банківські внески у частці ВВП

Операції банків стають дедалі різноманітнішими, впроваджуються нові, нетрадиційні банківські операції і послуги (лізинг, факторинг, страхування кредитів та ін.).

Процеси концентрації капіталу і виробництва нерозривно пов'язані між собою і характеризують об'єктивність економічного розвитку. Вищий ступінь концентрації капіталу, його централізація сукупно з універсальною діяльністю банків сприяють монополізації банківського бізнесу. Крім того, конкуренція, що посилюється на національних та міжнародних ринках, утворення євrorинків стимулювали розвиток транснаціоналізації банківського бізнесу [4].

Концентрація банківського капіталу характеризується двома основними показниками: загальна сума банківських ресурсів і сума ресурсів із розрахунку набанк. На початкових етапах концентрація і централізація капіталу відбувається на внутрішньому ринку в результаті конкурентної боротьби. Крім того, добре розвинені банківські установи мають ряд переваг над дрібними і середніми, що дає змогу не просто вистояти в конкурентній боротьбі, а й передусім зміцнити свої позиції. Даний ефект досягається за рахунок ширшого охоплення ринку, розширення ресурсної бази банку і послуг, що надаються. Не варто також забувати про більшу фінансово-економічну стійкість в умовах погіршення економічної кон'юнктури на внутрішньому ринку.

Безперечними лідерами останніх трьох років серед 25 найбільших ТНБ за розміром активів є банки UBS (Швейцарія), Barclays bank (Великобританія), Mitsubishi Tokyo Financial Group (Японія).

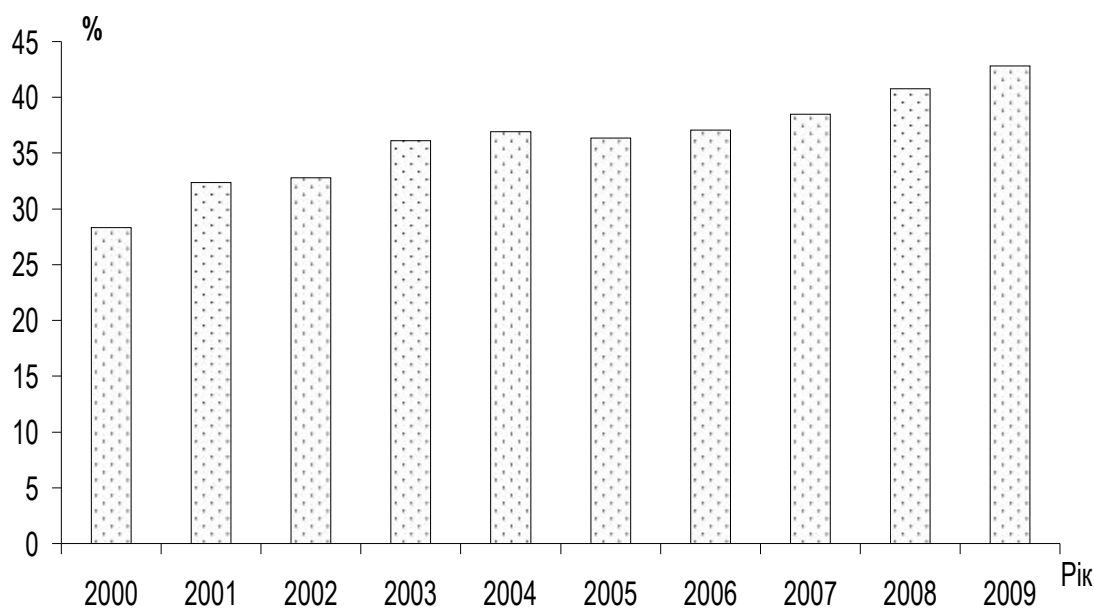

Не менш важливий для банків показник ринкової вартості. Лідерами за даною категорією є такі транснаціональні банки, як Citigroup (США), Bank of America (США) та HSBC Holdings (Великобританія), ринкова вартість яких відповідно 261,270, 220,379 та 214,934 млрд. дол. США представлені в цьому рейтингу 5 банками, Китай та Великобританія – 4, Японія, Франція, Італія – 2, у рейтингу 2009 р. також є банк Росії – Сбербанк [4].

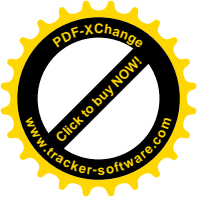
Слід зазначити, що, за даними журналу The Banker, сукупні активи 1 000 найбільших ТНБ на 01.01.2009 становили 75 855 млрд. дол. При цьому на частку найбільших 25 банків припадало 42,80 % (рис. 3) і це насамперед банки зі США, Великобританії, Франції, Японії, Німеччини та ін. [7].

Як видно з рис. 3, протягом останніх десяти років спостерігається тенденція до зростання сукупних активів 25 найбільших ТНБ і, як наслідок, їхня частка у загальному обсязі активів 1 000 найбільших банків. Так, відсоток 25 найбільших ТНБ у 2009 р. становив 42,8 %, у 2002 р. – 32,8 %, а в 2000 р. – лише 28,32 %.

Рис. 3. Частка активів 25 найбільших ТНБ у загальному обсязі 1 000 ТНБ у 2000–2009 рр. [6]

Окрім наведених трьох груп банків, дедалі більшу роль на ринках капіталів відіграють так звані глобальні банки. У межах глобального банку міжнародні операції окремо не виділяються, оскільки вони не мають самостійного значення. На передній план у стратегії розвитку виходить потенційна прибутковість того чи іншого ринку незалежно від географічного розташування, можливість отримати на цьому ринку конкурентні переваги, відносна привабливість угод із конкретним

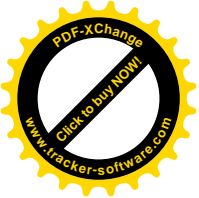
клієнтом. Фінансові органи головного банку за допомогою нових засобів телекомунікаційного зв'язку здійснюють централізований контроль за ефективністю проведених операцій на національних та міжнародних ринках одночасно. Охоплюючи у своїй практиці увесь спектр фінансових послуг, глобальні банки можуть оперативнo змінювати профіль своїх підрозділів.

За таких обставин варто наголосити, що вектор еволюції банківської сфери розвинених країн проходить не від ТНБ до міжнародних банків, тобто установ багатонаціональної власності, а від установ із елементами ТНБ до глобальних банків, тобто банків із яскраво вираженим національним за власністю ядром, але глобальною операційною стратегією. За сутністю глобальні банки становлять вищій і новітній ступінь розвитку транснаціональних комерційних банків. Йдеться про те, що формування фінансової глобальної олігополії стає головною тенденцією розвитку фінансово-банківської сфери на сучасному етапі.

Вочевидь, що конкурентні переваги залишаться за глобальними банками, які зможуть гарантувати міжнародний підхід до інформаційного забезпечення, створити внутрішньобанківську інтегровану систему страхування ризиків, значно зменшити операційні витрати за рахунок застосування сучасних засобів телекомунікацій, укріпитися на ринках спеціалізованих послуг, залучити висококваліфіковані кадри й виробити свою незалежну стратегію зростання. Подібні критерії майбутнього успіху банківських установ уже підтверджуються на практиці діяльністю найбільших комерційних банків.

Узагальнюючи процес диверсифікації банківської діяльності в міжнародній сфері, можна стверджувати, що ТНБ разом з іншими фінансовими установами організували єдиний світовий ринок цінних паперів, доповнивши ним єдині ринки валют і кредитів. Окрім того, учасники міжнародних ринків позикових капіталів отримали повний набір фінансових послуг як на національному ринку капіталів, так і на міжнародній арені.

Висновки. Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що на сучасному етапі розвиток світового ринку фінансових послуг супроводжується еволюцією якісних характеристик самого ринку. Звичайно, вплив таких основоположних факторів, як інформаційні технології, послаблення контролю та зростання лібералізаційних процесів, викликали значні зміни у функціонуванні міжнародного ринку фінансових послуг. Проте сучасна світова фінансово-економічна криза внесла значні корективи у “ландшафт” фінансових послуг, надавши йому абсолютно нового вигляду. У зв'язку з цим можна виділити такі тенденції, що

визначатимуть розвиток міжнародного ринку фінансових послуг у посткризовій перспективі:

створення і розвиток нових моделей фінансових послуг;

відродження класичної моделі надання банківських послуг;

східний вектор у світовому фінансовому секторі;

зростання державного регулювання фінансового ринку загалом та ринку фінансових послуг зокрема.

Звичайно, в одній публікації систематизувати усі наслідки та досади визначити майбутні тенденції розвитку міжнародного ринку фінансових послуг неможливо. У подальшому за даним напрямком будуть проводити дослідження як зарубіжні, так і вітчизняні вчені.

Список літератури

1. Дзюблюк, О. Ринок банківських послуг: теоретичні аспекти організації і стратегії розвитку в Україні [Текст] / О. Дзюблюк // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 41–49.
2. Кириченко, М. Інтернаціоналізація банківської діяльності: досвід країн Центрально-Східної Європи і перспективи для України [Текст] // Вісник НБУ. – Серпень. – 2006. – С. 25–28
3. Лютий, І. О. Проблеми розвитку сучасного міжнародного фінансового ринку та інтеграційний курс України [Текст] / І. О. Лютий, В. І. Міщенко // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 21–31.
4. Пронін, О. Ю. Особливості процесів злиття та поглинання у фінансово-банківському секторі [Текст] / О. Ю. Пронін // Фінанси України. – 2008. – № 8(57). – С. 106–122.
5. www.dfp.gov.ua [Електронний ресурс].
6. www.eu.com [Електронний ресурс].
7. www.thebanker.com [Електронний ресурс].

Summary

The practical aspects of functioning the international financial services market in the context of the global economy are studied. The preconditions of qualitative changes and the characteristics of transformation of the international financial services market in terms of the global financial crisis are detected.

Отримано 08.12.2010